

ITALYAN TILINI XORIJIY TIL SIFATIDA O‘QITISHDA SUN’IY
INTELLEKT O‘RNI: JAD-IT-UZ LOYIHASINING DIDAKTIK
IMKONIYATLARI

Djuraev Dusmurod Uralovich

O‘zbekiston milliy universiteti,

pedagogika fanlari doktori, professor

E-mail: dusmuroddjuraev10@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-7142-2516>

Annotatsiya. Maqolada italyan tilini xorijiy til sifatida o‘qitish jarayonida uchraydigan zamonaviy pedagogik va metodik muammolar sun’iy intellekt texnologiyalarining imkoniyatlari nuqtayi nazaridan tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy e’tibori O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti, Perudjadagi Xorijliklar universiteti hamda Bergamo universiteti hamkorligida amalga oshirilayotgan “JAD-IT-UZ – Joint AI-Defined Integrated Tutor Zone” innovatsion loyihasiga qaratilgan. Maqolada til o‘rganuvchilarning til darajasi va ehtiyojlaridagi farqlar, auditoriyadan tashqarida italyan tilida muloqot qilish imkoniyatlarining cheklanganligi, individual qayta aloqa yetishmasligi, autentik materiallarni o‘quvchi darajasiga moslashtirish va madaniyatlararo kompetensiyani rivojlantirish kabi masalalar ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: italyan tili, xorijiy til, italyan tili L2/LS, sun’iy intellekt, JAD-IT-UZ, adaptiv ta’lim, raqamli ta’lim, individual ta’lim, kommunikativ kompetensiya.

Raqamli transformatsiya xorijiy tillarni o‘qitish metodikasiga yangi vositalarni olib kirish bilan birga, til ta’limining an’anaviy modelini ham qayta ko‘rib chiqishni talab qilmoqda. Ayniqsa, generativ sun’iy intellekt, tabiiy tilni qayta ishlash texnologiyalari va intellektual dialog tizimlarining rivojlanishi o‘quvchi bilan individual ishlash, nutqiy vaziyatlarni modellashtirish, topshiriqlarni til darajasiga moslashtirish va tezkor qayta aloqa berish imkoniyatlarini sezilarli kengaytirdi. Shu sababli bugungi masala sun’iy intellektidan til ta’limida foydalanish yoki foydalanmaslik masalasidan ko‘ra, undan qanday pedagogik maqsadda va qanday metodik model asosida foydalanish masalasiga aylanmoqda [Djuraev, 2025:398].

Bu masala italyan tilini xorijiy til sifatida o‘qitishda ham alohida ahamiyat kasb etadi. O‘zbekiston sharoitida italyan tili tabiiy italyan tilidagi kommunikativ

muhitdan tashqarida o'rganilishi sababli, o'quvchining auditoriyadan tashqarida real muloqotga kirishish imkoniyatlari cheklangan. Natijada tinglab tushunish va gapirish ko'nikmalarini muntazam rivojlantirish, autentik nutq modellaridan foydalanish va kommunikativ vaziyatlarni ko'paytirish uchun raqamli vositalarga ehtiyoj ortadi.

Mazkur ehtiyoj Italiya va O'zbekiston oliy ta'lim muassasalari o'rtasida amalga oshirilayotgan JAD-IT-UZ – Joint AI-Defined Integrated Tutor Zone loyihasining dolzarbligini belgilaydi. Loyiha Perudjadagi Xorijliklar universiteti koordinatsiyasida Bergamo universiteti va O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti hamkorligida ishlab chiqilgan. 2026-yil fevral oyida loyiha Italiya Universitet va tadqiqot vazirligining Italiya–O'zbekiston qo'shma ilmiy loyihalari tanlovida taqdim etilgan 199 loyiha orasidan moliyalashtirish uchun tanlangan 10 ta loyiha qatoriga kiritilgan. Uning asosiy yo'nalishlaridan biri sun'iy intellekt vositalarini italyan tili ta'limiga integratsiya qilish orqali akademik mobillik hamda madaniyatlararo tushunishni rivojlantirishdan iborat.

Loyiha doirasida sun'iy intellekt asosidagi italyan tili ta'limi bilan bir qatorda maxsus sohaviy lug'atlar yaratish, metodik seminarlar tashkil qilish va zamonaviy ta'lim yondashuvlarini joriy etish vazifalari ham ko'zda tutilgani qayd etiladi. Shundan kelib chiqib, mazkur maqolaning maqsadi italyan tilini xorijiy til sifatida o'qitishdagi asosiy pedagogik muammolarni aniqlash va ularni JAD-IT-UZ loyihasining konseptual imkoniyatlari bilan bog'liq holda tahlil qilishdan iborat.

Sun'iy intellekt asosidagi vositalarning xorijiy tillarni o'qitishdagi imkoniyatlariga bag'ishlangan tadqiqotlar so'nggi yillarda sezilarli darajada ko'paydi. Yang va Li ikkinchi tilni o'rganishda ChatGPT'dan foydalanishga bag'ishlangan 44 ta tadqiqotni tahlil qilib, sun'iy intellektning asosiy funksiyalari sifatida ta'lim kontentini yaratish, individual qayta aloqa berish va o'qituvchini qo'llab-quvvatlashni ajratib ko'rsatadi. Shu bilan birga, mavjud tadqiqotlarning katta qismi ingliz tilini o'rganishga hamda yozma nutqqa qaratilgani boshqa xorijiy tillar kontekstida qo'shimcha tadqiqotlarga ehtiyoj mavjudligini ko'rsatadi [Yang va Li, 2024].

Lo va hammualliflarning 70 ta empirik tadqiqotni qamrab olgan sistematik tahlili ham generativ sun'iy intellektning individual ta'lim imkoniyatlarini kengaytirishi, o'quvchilarga qo'shimcha mashq qilish imkoniyatlarini yaratishi va o'qituvchining ishini qo'llab-quvvatlashini ko'rsatadi. Biroq mualliflar noto'g'ri axborot generatsiyasi, shaxsiy ma'lumotlar xavfsizligi va akademik halollik bilan bog'liq xavflarni ham alohida qayd etadilar [Lo va b., 2024].

Aynan italyan tilini L2/LS sifatida o'qitish bilan bog'liq tadqiqotlarda ham istiqbolli natijalar mavjud. Cinganotto va Montanucci tomonidan Perudjadagi Xorijliklar universitetida o'tkazilgan tajribada maxsus ishlab chiqilgan sun'iy intellekt tizimi italyan tilini o'rganayotgan talabalar uchun interaktiv va individuallashtirilgan mashqlar, tezkor qayta aloqa hamda kommunikativ ssenariylarni taklif qilgan. Tadqiqot natijalari, ayniqsa, yozma retseptiv va produktiv ko'nikmalar bo'yicha talabalar tomonidan ijobiy munosabat bildirilganini ko'rsatgan [Cinganotto va Montanucci: 2024].

Keyingi tadqiqotlarda Cinganotto va Montanucci sun'iy intellekt vositalaridan italyan tili L2/LS o'qituvchilarining grammatik va madaniyatlararo kompetensiyalarni rivojlantirishdagi faoliyatida foydalanish masalasiga e'tibor qaratgan. Bu holat sun'iy intellektning vazifasi faqat grammatik xatoni aniqlash yoki matn yaratishdan iborat emasligini, balki til va madaniyatni o'zaro bog'liq holda o'rganishga xizmat qilishi mumkinligini ko'rsatadi [Cinganotto va Montanucci: 2025].

Yevropa tillarini o'qitishga metodik nuqtayi nazardan yondashganda o'quvchi faqat til birliklarini o'zlashtiruvchi shaxs emas, balki turli kommunikativ faoliyatlarda qatnashuvchi ijtimoiy agent sifatida talqin qilinadi. Unda retseptsiya, produktsiya va interaksiya bilan bir qatorda mediatsiyaga ham alohida o'rin berilgan. Raqamli muhitda esa onlayn interaksiya sinxron va asinxron muloqotning turli shakllarini birlashtirishi mumkin. Demak, sun'iy intellektga asoslangan italyan tili platformasining samaradorligi texnologiyaning o'zidan ko'ra, u qanday kommunikativ va pedagogik vazifalar asosida tashkil etilishiga bog'liq.

JAD-IT-UZ loyihasi doirasida amalga oshiriladigan tahlilda beshta asosiy mezon tanlandi: ta'limni individuallashtirish, kommunikativ interaksiyani kuchaytirish, formativ qayta aloqani tashkil qilish, madaniyatlararo kompetensiyani rivojlantirish hamda sun'iy intellektidan pedagogik va etik jihatdan mas'uliyatli foydalanish. Mazkur yondashuv JAD-IT-UZ loyihasining italyan tilini xorijiy til sifatida o'qitishdagi mavjud muammolarni hal qilish imkoniyatlarini tizimlashtirishga xizmat qiladi.

Italyan tilini xorijiy til sifatida o'qitishdagi dolzarb masalalar va JAD-IT-UZ yechimlari. 1. Til darajasi va individual ehtiyojlarning turlicha bo'lishi. An'anaviy guruh darsida o'qituvchi bir vaqtning o'zida turli tayyorgarlik darajasidagi talabalar bilan ishlaydi. Bir talaba leksik zaxirasini kengaytirishga muhtoj bo'lsa, boshqa talaba grammatik aniqlik yoki og'zaki nutq tezligini oshirishga ehtiyoj sezishi mumkin. Bitta darslik va bir xil topshiriqlar asosida

barcha o'quvchilarning individual ehtiyojlarini qamrab olish murakkab. JAD-IT-UZ doirasidagi sun'iy intellekt komponenti o'quvchining javoblari, xatolari va bajarish dinamikasiga qarab topshiriqlar murakkabligini moslashtirish imkoniyatini yaratishi mumkin. Bunda A1 darajasidagi o'quvchi uchun qisqa va yuqori chastotali leksik birliklar asosida mashqlar tashkil qilinsa, yuqoriroq darajadagi o'quvchi uchun argumentativ nutq, mediatsiya yoki akademik muloqotga asoslangan topshiriqlar taklif etilishi mumkin [Abidova va b.: 2026]. Bunday modelda personalizatsiya o'quvchini alohida izolyatsiya qilishni emas, balki umumiy o'quv maqsadiga turli individual trayektoriyalar orqali erishishni anglatadi.

2. Auditoriyadan tashqarida italyan tilida muloqot qilish imkoniyatining cheklanganligi. Xorijiy til muhiti bilan ikkinchi til muhiti o'rtasidagi muhim farqlardan biri o'quvchining auditoriyadan tashqarida o'rganayotgan xorijiy tilidan foydalanish imkoniyatidir. O'zbekistonda italyan tilini o'rganayotgan talaba kundalik hayotda italyan tilidagi tabiiy kommunikativ vaziyatlarga muntazam duch kelmasligi mumkin.

Sun'iy intellektga asoslangan dialog tizimlari bu bo'shliqni qisman to'ldira oladi. JAD-IT-UZ platformasida talabaning kundalik va akademik ehtiyojlariga mos kommunikativ ssenariylar yaratish maqsadga muvofiq: aeroportda muloqot qilish, universitetga ro'yxatdan o'tish, turar joy masalasini hal qilish, do'konda xarid qilish, shifokor bilan gaplashish shular jumlasidandir. Bunda sun'iy intellekt bilan muloqot yakuniy maqsad emas. U o'quvchining real insonlararo kommunikatsiyaga tayyorgarlik ko'rishi uchun repetitsion pedagogik makon vazifasini bajarishi kerak.

3. Individual va tezkor qayta aloqaning yetishmasligi. Til o'rganishda muntazam qayta aloqa muhim ahamiyatga ega, biroq ko'p sonli guruhda har bir talabaning yozma va og'zaki mahsulotini batafsil tahlil qilish o'qituvchidan katta vaqt talab qiladi. Sun'iy intellekt o'quvchining grammatik, leksik va ayrim diskursiv xatolariga dastlabki izoh berishi, muqobil ifodalarni tavsiya qilishi yoki o'quvchidan o'z xatosini mustaqil topishni talab qiluvchi savollar yaratishi mumkin. Biroq *pedagogik nuqtayi nazardan* tayyor to'g'ri javobni darhol berish har doim ham eng samarali strategiya hisoblanmaydi. Shu sababli JAD-IT-UZ uchun "xatoni tuzatib berish" modelidan "xatoni anglash va tuzatishga yo'naltirish" modeliga o'tish muhim bo'lishi mumkin. Bu holatda o'qituvchi *yakuniy pedagogik nazoratni saqlab qoladi*, sun'iy intellekt esa birlamchi formativ yordam vazifasini bajaradi.

4. Leksik va sohaviy kompetensiyani rivojlantirish. Xorijiy tilni o'rganish jarayonida umumiy leksika bilan bir qatorda talabaning kelajakdagi akademik va professional ehtiyojlariga mos terminologiyani o'rganishi ham muhim. JAD-IT-UZ loyihasining rasmiy vazifalari qatorida maxsus sohaviy lug'atlarni yaratish ham qayd etilgan. Bunday lug'atlar oddiy "so'z-tarjima" modelidan kengroq tuzilishi maqsadga muvofiq. Masalan, terminning izohi, kontekstdagi qo'llanilishi, kollokatsiyalari, audio talaffuzi, italyancha namunaviy gaplar hamda o'zbek va italyan kommunikativ madaniyatlari doirasidagi xususiyatlari birlashtirilishi mumkin. Sun'iy intellekt ushbu bazadan foydalanib, talabaning ta'lim yo'nalishiga mos individual leksik mashqlar, dialoglar va matnlar yaratishi mumkin.

5. Madaniyatlararo kompetensiyani rivojlantirish. Tilni o'rganish grammatika va lug'atni o'zlashtirish bilangina chegaralanmaydi. Muvaffaqiyatli kommunikatsiya suhbatdoshning ijtimoiy va madaniy kontekstini tushunishni ham talab qiladi.

JAD-IT-UZning Italiya va O'zbekiston universitetlari hamkorligiga asoslanganligi platformaga aynan ikki tomonlama madaniyatlararo mazmunni integratsiya qilish uchun qulay imkoniyat yaratadi. Masalan, italyan va o'zbek tillarida murojaat shakllari, universitet muhitidagi muloqot, mehmondo'stlik, rasmiy va norasmiy kommunikatsiya, vaqtga munosabat yoki akademik muomala kabi holatlarni qiyosiy ssenariylar orqali o'rganish mumkin. Bunday vazifalar o'quvchiga "Italiyada qanday gapiriladi?" degan savoldan tashqari, "muayyan vaziyatda nima sababdan aynan shunday kommunikativ strategiya tanlanadi?" degan savolni ham tahlil qilish imkonini beradi.

JAD-IT-UZ loyihasining metodik samaradorligi sun'iy intellektga qancha vazifa yuklanishi bilan emas, balki o'qituvchi va sun'iy intellekt o'rtasidagi funksiyalarning qanchalik to'g'ri taqsimlanishi bilan belgilanadi. An'anaviy "o'qituvchi → talaba" modeli raqamli ta'lim sharoitida "o'qituvchi ↔ talaba ↔ sun'iy intellekt" shaklidagi o'zaro hamkorlikka aylanadi. UNESCOning o'qituvchilar uchun sun'iy intellekt kompetensiyalari modelida ham AI ta'lim jarayonida o'qituvchi-talaba munosabatlariga yangi komponent sifatida kirib kelayotgani va buning uchun o'qituvchining yangi pedagogik kompetensiyalari zarurligi ta'kidlanadi [Miao, F., va Holmes, W.: 2023].

Mazkur modelda sun'iy intellektning vazifalari mashq yaratish, til materialini moslashtirish, qo'shimcha muloqot imkoniyatlarini yaratish va birlamchi qayta aloqa berishdan iborat bo'lishi mumkin. O'qituvchi esa o'quv maqsadini belgilash, material sifatini tekshirish, murakkab xatolarni talqin qilish,

talabalar o'rtasidagi jonli kommunikatsiyani tashkil qilish va pedagogik qarorlarni qabul qilish funksiyasini saqlab qoladi. Demak, JAD-IT-UZ doirasida sun'iy intellektni o'qituvchining o'rnini bosuvchi emas, balki o'qituvchilar salohiyatini oshirish, ya'ni o'qituvchining pedagogik imkoniyatlarini kengaytiruvchi vosita sifatida konseptuallashtirish maqsadga muvofiq.

Sun'iy intellekt vositalarining imkoniyatlarini baholash ularning cheklovlarini ham hisobga olishni talab qiladi. Generativ modellar ayrim hollarda lingvistik jihatdan ishonarli ko'ringan, biroq faktik yoki pragmatik jihatdan noto'g'ri javoblarni ishlab chiqishi mumkin. Bundan tashqari, o'quvchining tayyor matnni sun'iy intellekt yordamida yaratib, uni mustaqil ish sifatida taqdim etishi akademik halollik muammosini yuzaga keltiradi.

Yana bir muhim masala shaxsiy ma'lumotlarning himoyasidir. UNESCO generativ sun'iy intellektdan ta'limda foydalanishda inson markazidagi yondashuv, ma'lumotlar maxfiyligi, xavfsizlik, yoshga moslik va pedagogik maqsadga muvofiqlik tamoyillariga amal qilish zarurligini ta'kidlaydi [Miao, F., va Cukurova, M.: 2024]. Shuning uchun JAD-IT-UZ platformasida "AI nima qila oladi?" degan savol bilan bir qatorda "AI qaysi vazifalarni mustaqil bajarmasligi kerak?" degan savol ham dizayn tamoyillaridan biri bo'lishi lozim. AI tomonidan yaratilgan materialni tanqidiy tekshirish, manbalarni verifikatsiya qilish va foydalanuvchini sun'iy intellekt bilan ishlash madaniyatiga o'rgatish platformaning didaktik tarkibiga kiritilishi maqsadga muvofiq.

Tahlil natijalari JAD-IT-UZning ahamiyatini faqat yangi raqamli platforma yaratilishi bilan cheklash to'g'ri emasligini ko'rsatadi. Loyihaning istiqbolli tomoni italyan tilini o'qitish metodikasi, sun'iy intellekt texnologiyalari va Italiya–O'zbekiston akademik hamkorligini yagona ta'lim ekotizimida birlashtirish imkoniyatidir. Ayniqsa, Perudjadagi Xorijliklar universitetida italyan tili L2/LS va sun'iy intellekt integratsiyasi bo'yicha ilgari olib borilgan tadqiqotlarda interaktiv mashq, individuallashtirilgan til amaliyoti, tezkor qayta aloqa va kommunikativ ssenariylarning istiqbolli imkoniyatlari qayd etilgani JAD-IT-UZ uchun muhim ilmiy-metodik asos yaratadi [9].

Shu bilan birga, mazkur imkoniyatlarni avtomatik ravishda ta'lim samaradorligi bilan tenglashtirish mumkin emas. Sun'iy intellekt vositasining mavjudligi o'zi alohida holda kommunikativ kompetensiya rivojlanishini kafolatlamaydi. Uning *pedagogik qiymati* topshiriqlarning maqsadi, o'quvchi darajasiga mosligi, o'qituvchi nazorati, real kommunikatsiya bilan bog'lanishi va o'quvchini mustaqil fikrlashga undash darajasi bilan belgilanadi. Ushbu sababli JAD-IT-UZning kelgusidagi amaliy sinovlarida faqat foydalanuvchilarning

platformaga munosabatini o'rganish bilan chegaralanmasdan, italyan tilidagi tinglab tushunish, gapirish, o'qish, yozish, mediatsiya va madaniyatlararo kommunikativ kompetensiyadagi o'zgarishlarni ham empirik baholash maqsadga muvofiq. Bu yondashuv loyiha texnologik innovatsiyasini ilmiy asoslangan *pedagogik innovatsiyaga* aylantirish imkonini beradi.

Italyan tilini xorijiy til sifatida o'qitishning bugungi kundagi dolzarb muammolari orasida ta'limni individuallashtirish, autentik kommunikativ muhit yetishmasligi, muntazam va sifatli qayta aloqa berish, sohaviy leksikani rivojlantirish hamda madaniyatlararo kompetensiyani shakllantirish alohida o'rin egallaydi [Du, J., va Daniel, B. K.: 2024]. Sun'iy intellekt mazkur muammolarni to'liq bartaraf etuvchi universal vosita emas, biroq to'g'ri pedagogik dizayn sharoitida ularni hal etish imkoniyatlarini sezilarli kengaytirishi mumkin.

JAD-IT-UZ loyihasining asosiy istiqboli sun'iy intellektni alohida texnik vosita sifatida emas, balki italyan tilini o'rganuvchi, o'qituvchi va raqamli ta'lim resurslarini yagona interaktiv makonda birlashtiruvchi komponent sifatida qo'llashdan iborat. Shu nuqtayi nazardan, loyiha doirasida adaptiv til mashqlari, AI-dialoglar, individual formativ qayta aloqa, sohaviy terminologik resurslar, madaniyatlararo vaziyatlar va o'qituvchilar uchun AI-pedagogika bo'yicha metodik qo'llab-quvvatlashning integratsiyasi istiqbolli yo'nalish hisoblanadi. Natijada JAD-IT-UZ Italiya va O'zbekiston o'rtasidagi akademik hamkorlikni mustahkamlash bilan bir qatorda, italyan tilini xorijiy til sifatida o'qitishning an'anaviy hamda raqamli metodlarini yangi pedagogik model doirasida uyg'unlashtirish uchun tajriba maydoniga aylanishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Djuraev D. (2025). Возможности применения искусственного интеллекта в процессе первичной профилактики психосоматических заболеваний у молодежи, "Искусственный интеллект и гуманитарные науки: современное состояние и перспективы" международная конференция, Баку, 21.11.2025. С. 398-400.
2. Yang, L., & Li, R. (2024). ChatGPT for L2 learning: Current status and implications. *System*, 124, 103351. DOI: 10.1016/j.system.2024.103351.
3. Lo, C. K., Yu, P. L. H., Xu, S., Ng, D. T. K., & Jong, M. S. Y. (2024). Exploring the application of ChatGPT in ESL/EFL education and related research issues: A systematic review of empirical studies. *Smart Learning Environments*, 11, 50. DOI: 10.1186/s40561-024-00342-5.
4. Cinganotto, L., & Montanucci, G. (2024). *L'Intelligenza Artificiale per l'apprendimento dell'italiano L2/LS. Risultati preliminari di una*

- sperimentazione. Status Quaestionis, 26. DOI: 10.13133/2239-1983/18792.
5. Cinganotto, L., & Montanucci, G. (2025). *Competenze grammaticali e interculturali nella didattica mediata dall'intelligenza artificiale: un'esperienza di formazione per docenti di italiano L2/LS*. Italiano LinguaDue, 17(2), 153–169. DOI: 10.54103/2037-3597/30437.
 6. Abidova N., Khurramov R., Otamurodova Sh., Djuraev D. (2026). A Multi-Agent Reinforcement Learning and Diffusion Model Hybrid for Real-Time Personalized Curriculum Optimization in Intelligent Education Platforms // International Academic Journal of Science and Engineering 13(1), 30 March 2026, DOI:10.71086/IAJSE/V13I1/IAJSE1344, P. 47-80.
 7. Miao, F., & Holmes, W. (2023). *Guidance for Generative AI in Education and Research*. Paris: UNESCO.
 8. Miao, F., & Cukurova, M. (2024). *AI Competency Framework for Teachers*. Paris: UNESCO.
 9. Università per Stranieri di Perugia. (2026). *The JAD-IT-UZ project of the University for Foreigners of Perugia among the winners of the MUR Italy-Uzbekistan call for proposals*. Perugia.
 10. Du, J., & Daniel, B. K. (2024). Transforming language education: A systematic review of AI-powered chatbots for English as a foreign language speaking practice. *Computers and Education: Artificial Intelligence*, 6, 100230. DOI: 10.1016/j.caeai.2024.100230.